

Slachtpartijen zijn niet willekeurig

De voortdurende moordpartijen onder onschuldige Algerijnse burgers wekken alom afschuw en verbijstering. Volgens Stathis Kalyvas zijn ze barbaars, maar zeker niet uniek, redeloos of willekeurig en horen ze bij het verschijnsel burgeroorlog....

STATHIS KALYVAS 14 april 1998

'In de meeste gevallen gaan de aanvallen op de dorpen gepaard met extreme wreedheden. Huizen worden in brand gestoken, soms met de bewoners er nog in. In één geval nam een leger van vijfhonderd opstandelingen de plaatselijke politiepost in, vermoordde de 64 aanwezige functionarissen en executeerde vervolgens 24 dorpelingen - vier mannen, vijf vrouwen en vijftien kinderen tussen de drie en de negen jaar oud. Ze werden vermoord met een pistool, mes of bijl. Van een zwangere vrouw werd de buik opengereten en ook haar man en acht kinderen werden vermoord. In totaal werden 45 huizen in brand gestoken.' Het kan haast niet anders of dit relaas gaat over een van de recente slachtpartijen in Algerije. Schijn bedriegt; deze tekst is afkomstig uit een telegram dat op 14 maart 1947 door de Britse ambassade in Athene is gezonden naar het ministerie van Buitenlandse Zaken in Londen en verwijst naar de aanval door de communistische opstandelingen op het dorp Mandalos in centraal-Macedonië op 26 september 1946. Tijdens de Griekse burgeroorlog van 1943 tot 1949 vonden honderden van dergelijke terreuraanvallen plaats. De gelijkenis met de huidige gebeurtenissen in Algerije is frappant: dorpen die worden aangevallen en onschuldige burgers - inclusief vrouwen en kinderen - die op gruwelijke wijze worden vermoord met messen en hakbijlen. De vraag is hoe dit te verklaren valt, want op het eerste gezicht zijn er weinig overeenkomsten tussen de Algerijnse burgeroorlog van nu en die in Griekenland in de jaren veertig. In Griekenland ging het destijds om een 'ideologisch' conflict tussen communisten en nationalist. In Algerije daarentegen ligt religieus fundamentalisme ten grondslag aan de burgeroorlog. Hoe afschuwelijk ze ook zijn, de moordpartijen in Algerije zijn niet 'van een ongekende wreedheid die uniek is in de geschiedenis' zoals de Franse filosoof Alain Finkielkraut beweert. De systematische wreedheden jegens de burgerbevolking in Griekenland kregen destijds in de media veel minder aandacht dan de gewelddadigheden die nu in Algerije plaatsvinden, maar ze waren niettemin typisch voor de wijze waarop burgeroorlogen, ondanks alle mogelijke ideologische, politieke, historische en sociologische verschillen, de laatste decennia worden gevoerd. Denk bijvoorbeeld aan de doodseskaders in El Salvador of Het Lichtend Pad in Peru. Maar ook Frankrijk is dit soort geweld in het verleden niet bespaard gebleven. In juli 1794 werd door tegenstanders van Robespierre in Zuid-Frankrijk een groot aantal mannen, vrouwen en kinderen met messen afgeslacht. Sindsdien noemden de republikeinen hun tegenstanders égorgeurs (keelafsnijders). Als mensen met een mes de keel wordt afgesneden wekt dat in de Westerse stedelijke samenleving extra afschuw, maar we mogen niet uit het oog verliezen dat dit in sommige boerengemeenschappen een

gewone manier van doden is en dus niet als een teken van extreme bloeddorstigheid gezien moet worden. Als het gaat over de slachtingen in Algerije heeft men het steevast over 'redeloze uitbarstingen van barbaars geweld', gepleegd door 'godsdienswaaninnige islamisten'. Barbaars mogen de slachtpartijen zeker genoemd worden, maar redeloos zijn ze in het geheel niet. Uit nader onderzoek blijkt dat er geen sprake is van willekeurig bloedvergieten. De slachtoffers behoren voor een groot deel tot families die voorheen de islamisten steunden maar overgelopen zijn naar het andere kamp en nu deel uitmaken van door de regeringen bewapende gardes. De geschiedenis leert ons dat dit soort selectieve terreur bij uitstek een tactiek is waar guerillagroepen en paramilitaire organisaties overal ter wereld tijdens burgeroorlogen gebruik van maken. Toen een Algerijnse generaal onlangs te kennen gaf dat het nu eenmaal onmogelijk was om voor elk huis een gewapende soldaat te plaatsen, was algemene hoon zijn deel. Toch legde hij hiermee de vinger op de zere plek: het kernprobleem van elke burgeroorlog is namelijk dat geen van de strijdende partijen in staat is om het hele grondgebied te controleren - zelfs niet de dorpen die onder de rook van een kazerne liggen. Daarom is het logisch dat de partijen er alles aan doen om te voorkomen dat hun aanhangers straffeloos overlopen naar de vijand. Het effectiefste middel daartoe is terreur. Vanuit het oogpunt van de guerillastrijders is dit een rationele tactiek die niets van doen heeft met de islam of religie in het algemeen; het is een beproefd middel dat in burgeroorlogen al veel vaker is gebruikt. Terreur is overigens nooit het monopolie van één van beide strijdende partijen. Wat minder opvallend, maar op een niet minder afschuwelijke manier maakte ook de Griekse regering zich eraan schuldig tijdens de burgeroorlog; hetzelfde geldt voor de jakobijnen tijdens de Franse Revolutie en de Algerijnse generaals van nu. Bij nadere analyse van de feiten dringt zich nog een andere conclusie op: politieke motieven kunnen wel meespelen bij de beslissing om zich aan te sluiten bij een guerillabeweging, maar zelden is er sprake van een bewuste politieke of ideologische keuze. Dat iemand lid wordt van de GIA dan wel van de paramilitaire burgerwacht wordt veeleer bepaald door lokale tegenstellingen of door ruzies tussen families of individuen. De slachtpartijen in Algerije zijn geen uniek verschijnsel. Ze zijn niet eigen aan de islam, en ze zijn ook niet de manifestatie van collectieve moordzucht, zoals veel waarnemers beweren. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat we onze schouders erover moeten ophalen of dat we ze niet scherp moeten veroordelen. Integendeel, de internationale gemeenschap heeft ervoor te zorgen dat er zo gauw mogelijk een einde aan komt. Maar dan moeten we de gebeurtenissen op het Algerijnse platteland niet langer zien als iets volstrekt unieks in de geschiedenis, maar als de zoveelste manifestatie van een helaas maar al te bekend verschijnsel.

Stathis N. Kalyvas is docent politieke wetenschappen aan de universiteit van New York.

Vertaling: Brigit Kooijman